

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos švietimo
ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d.
įsakymu Nr. V-1197

BALTARUSIŲ, LENKŲ, RUSŲ, VOKIEČIŲ GIMTŲJŲ KALBŲ BRANDOS EGZAMINO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių gimtųjų kalbų brandos egzamino programos (toliau – programa) paskirtis – apibrėžti baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių gimtųjų kalbų mokyklinio brandos egzamino (toliau – egzaminas) tikslus, struktūrą ir turinį. Egzaminas yra mokyklinis.

2. Programa parengta remiantis Vidurinio ugdymo bendrosiomis programomis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269 (Žin., 2011, Nr. 26-1283).

3. Programą sudaro:

3.1. egzamino tikslas;

3.2. mokinių gebėjimų grupės;

3.3. egzamino matrica;

3.4. egzamino užduoties pobūdis;

3.5. egzamino vertinimas;

3.6. baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių gimtųjų kalbų egzamino reikalavimai (1 priedas).

II. EGZAMINO TIKSLAS

4. Egzamino tikslas – patikrinti ir įvertinti mokinio mokymosi pagal vidurinio ugdymo baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių gimtųjų kalbų bendrąją programą pasiekimus, aprašytus egzamino reikalavimuose.

III. MOKINIŲ GEBĖJIMŲ GRUPĖS

5. Mokydamiesi baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių gimtųjų kalbų mokiniai plėtoja komunikacinę, literatūrinę ir kultūrinę kompetencijas ir įgyja žinių, gebėjimų ir nuostatų. Nuostatos egzamine nevertinamos.

6. Egzamino metu tikrinami mokinių gebėjimai skirstomi į šias grupes: žinios ir supratimas (žemesnio lygio gebėjimai), taikymas, problemų sprendimas, interpretavimas ir vertinimas. Toliau pateikiamas apibendrintas šių gebėjimų grupių paaiškinimas.

6.1. Žinias ir supratimą mokiniai parodo:

6.1.1. aptardami nurodytų gimtosios literatūros autorių kūrybą, jos savitumą, istorinį, kultūrinį kontekstą, pateikia pavyzdžių;

6.1.1. žinodami gimtosios literatūros raidą, apibūdindami pagrindinius reiškinius ir idėjas;

6.1.2. įvardydami tiesiogiai pasakytas mintis remiantis teksto visuma ir kontekstu;

6.1.3. apibrėždami/apibūdindami pagrindines kalbotyros ir literatūrologijos sąvokas, pateikdami pavyzdžių (skirdami literatūros rūšis ir/ar žanrus, atpažindami meninės raiškos kalbines priemones; skirdami funkcinis stilius; rasdami tekste archaizmų pavyzdžių ir pan.);

6.1.4. žinodami viešojo kalbėjimo reikalavimus ir suvokdami sėkmingo kalbinio bendravimo sąlygas;

6.1.5. aptardami svarbiausius regioninius gimtosios kalbos ypatumus¹.

6.2. Taikymo gebėjimus mokiniai parodo standartinėse situacijose:

6.2.1. atskleisdami grožinio ir/ar negrožinio teksto prasmę remiantis teksto kalbine raiška, pateikdami argumentų;

6.2.2. analizuodami grožinį kūrinį/štrauką remiantis kūrinio, autoriaus kūrybos, epochos kontekstais;

6.2.3. išskirdami ir aptardami skaitomų grožinių ir/ar negrožinių tekstų struktūrines dalis, nurodydami jų tarpusavio ryšius, atskleisdami jų prasmes

6.2.4. nurodydami ir/ar aptardami nagrinėjamo grožinio teksto žanrą/rūšį, epochos, rašytojo kūrybos/stiliaus bruožus;

6.2.5. nurodydami tekste ir/ar aptardami gimtosios ir visuotinės kultūros ženklus / simbolius;

6.2.6. nusakydami grožiniame tekste meninės raiškos kalbines priemones, apibūdindami jų funkciją;

6.2.7. aptardami pateiktų tekstų funkcinį stilių, pateikdami argumentų;

6.2.8. analizuodami ir/ar redaguodami į tekstą kalbos taisyklingumo bei stiliaus atžvilgiu ir vartodami tinkamus žodžius, tinkamas gramatines formas ir konstrukcijas, laikydamiesi rašybos ir skyrybos taisyklių;

6.2.9. komponuodami tekstą, siekdami teksto rišumo ir vientisumo, turinio ir raiškos dermės;

6.2.10. aiškiai formuluodami mintis, pagrįsdami jas tinkamais argumentais ir citatomis, laikydamiesi citavimo taisyklių;

6.2.11. rasdami informacijos šaltinius, atrinkdami tinkamą informaciją teiginiams argumentuoti;

6.2.12. parengdami ir pasakydami aiškia, tinkamos struktūros kalbą;

6.2.13. dalyvaudami pokalbyje: veiksmingai klausydamiesi ir logiškai atsakydami į klausimus laikantis kalbos etiketo taisyklių.

6.3. Problemų sprendimo gebėjimus mokiniai parodo:

6.3.1. savarankiškai formuluodami teksto / ištraukos pagrindinę mintį, problemą, tikslą;

6.3.2. interpretuodami ir vertindami kūrinio turinį, raišką, meninį savitumą, lygindami jį su kitais kūriniais;

6.3.3. apibendrindami literatūros, kultūros ar kalbos reiškinius ir faktus, atskleisdami priežastinius ryšius, darydami išvadas, derindami analizės ir sintezės veiksmus;

6.3.4. formuluodami ir pagrįsdami tezes/hipotezes, nuosekliai plėtodami mintis, tikslingai paremdami jas grožine literatūra, kitais kultūros tektais;

6.3.5. grįsdami nagrinėjamo kūrinio santykį su kontekstu (biografiniu, istoriniu, kultūriniu, meniniu);

6.3.6. planuodami rašymo eigą, nagrinėdami, atrinkdami, tinkamai siedami ir apibendrinami informaciją;

6.3.7. argumentuotai reikšdami savo požiūrį ir vertinimą, polemizuodami remiantis literatūrine ir kultūrine patirtimi.

7. Egzamino reikalavimai pateikiami Programos priede, kuriame pagal atskiras sritis nurodoma, ką reikia gebėti, žinoti ir suprasti norint sėkmingai išlaikyti egzaminą.

8. Gebėjimų paaiškinimus iliustruojančių klausimų pavyzdžiai pateikiami Ugdymo plėtotės centro ir Nacionalinio egzaminų centro interneto svetainėse prie egzamino programos.

¹ Mokyklų lenkų kalba mokiniams.

IV. EGZAMINO MATRICA

9. Egzamino matricos paskirtis – užtikrinti proporcingą egzamino klausimų paskirstymą pagal dalyko veiklos sritis, gebėjimų grupes. Matricoje galimi tam tikri nuokrypiai nuo pateiktų proporcijų, tačiau jie neturėtų būti didesni kaip $\pm 5\%$. Egzamino matrica pateikta lentelėje.

Gebėjimų grupės	Žinios ir supratimas	Taikymas tipinėse situacijose	Problemų sprendimas	Svarba (%)
Veiklos sritys				
Kalbėjimas				30
Teksto suvokimas				30
Teksto kūrimas				40
Svarba (%)	25	50	25	100

V. EGZAMINO UŽDUOTIES POBŪDIS

10. Pateikiama orientacinė egzamino užduoties struktūra ir jos apibūdinimas. Galutinė egzamino užduoties struktūra (jei skiriasi nuo orientacinės) pateikiama užduoties apraše ne vėliau kaip iki einamųjų metų sausio 15 d.

Brandos egzaminą sudaro trys privalomos dalys:

I dalis. Kalbėjimas.

II dalis. Teksto suvokimas.

III dalis. Teksto kūrimas.

10.1. Kalbėjimui pateikiamos temos, susijusios su kalbiniu ir literatūriniu, kultūriniu ugdymu:

10.1.1. Baltarusių kalba:

10.1.1.2. Tapatybės paieškos.

10.1.1.3. Žmogus ir tradicija.

10.1.1.4. Žmogus istorijos sukuriuose.

10.1.1.5. Žmogus vertybių pasaulyje.

10.1.1.6. Žmogus tarp žmonių.

10.1.2. Lenkų kalba:

10.1.2.1. Tapatybės paieškos.

10.1.2.2. Žmogus ir tradicija.

10.1.2.3. Žmogus istorijos sukuriuose.

10.1.2.4. Žmogus vertybių pasaulyje.

10.1.2.5. Žmogus tarp žmonių.

10.1.3. Rusų kalba:

10.1.3.1. Tapatybės paieškos.

10.1.3.2. Žmogus istorijos sukuriuose.

10.1.3.3. Žmogus vertybių pasaulyje.

10.1.3.4. Žmogus tarp žmonių.

10.1.4. Vokiečių kalba:

10.1.4.1. Tapatybės paieškos.

10.1.4.2. Žmogus istorijos sukuriuose.

10.1.4.3. Žmogus vertybių pasaulyje.

10.1.4.4. Žmogus informacinių technologijų laikmetyje.

10.1.5. Kiekvienai temai pateikiamos potėmės, kurios keičiasi kiekvienais metais. Jos skelbiamos 12 klasės (4 gimnazijos klasės) mokslo metų pradžioje iki rugsėjo 15 d. Nacionalinio egzaminų centro tinklalapyje (www.egzaminai.lt).

10.1.6. 12 klasės (4 gimnazijos klasės) mokslo metų pradžioje mokinys turi pasirinkti vieną iš paskelbtų NEC puslapyje temų iki spalio 15 d.

10.1.7. Pasirinkęs temą, mokinys kaupia atitinkamą medžiagą iš įvairių šaltinių (grožinės ir mokslo populiarinimo / mokslinės literatūros, žiniasklaidos, statistikos ir pan.) ir, konsultuodamasis su mokytoju, rengiasi viešai kalbėti. Mokinys parengia kalbėjimo planą ir gali rinktis atsiskaitymo formą: pranešimą arba pristatymą. Kalbėjimo metu mokinys gali naudotis vaizdinėmis priemonėmis (skaidrėmis, plakatais, planu ir pan.).

10.1.8. 14 dienų iki kalbėjimo dalies (dieną(-as) paskelbia mokykla) mokinys privalo įteikti vertinimo komisijai savo kalbos planą (pavyzdys skelbiamas egzamino programos metodinėje medžiagoje). Mokinio planas pridedamas prie mokinio kalbėjimo dalies vertinimo protokolo.

10. 2. Teksto suvokimui patikrinti pateikiami 1–2 įvairių kultūros epochų grožiniai (lyrikos, epo ar dramos kūriniai) ir / ar negrožiniai tekstai ar jų ištraukos su klausimais, tikrinančiais mokinių gebėjimą nagrinėti teksto turinį bei kalbinę raišką, taikyti kalbos, literatūros ir kultūros žinias (žr. Egzamino programos priedas).

10.3. Teksto kūrimui (rašinys arba teksto interpretacija pasirinktinai) pateikiamos trys problemiškos temos, iš kurių 1-2 susijusios su egzamino II dalies tematika. Jos turėtų būti formuluojamos taip, kad mokinys, rašydamas samprotaujamojo pobūdžio tekstą, galėtų pasiremti kūriniais iš *Privalomų kūrinių sąrašo* ir kitais skaitytais kūriniais. Interpretacijai gali būti pateikti tekstai iš neįtrauktų į Vidurinio ugdymo bendrąją programą autorių ir kūrinių, tuomet turi būti nurodyta kūrinio parašymo data ir kita esminė informacija (žr. Egzamino programos priedas).

11. Egzamino data, priemonės, kuriomis galima naudotis egzamino metu, atsakymų lapo pildymo reikalavimai pateikiami Egzaminių organizavimo ir vykdymo tvarkos apraše ne vėliau kaip iki einamųjų metų sausio 15 d. Orientacinė egzamino trukmė:

11.1. Kalbėjimas – 15 min. (7–10 min. – temos pristatymas ir 5–8 min. – pokalbis su vertinimo komisijos nariais). Kalbėjimo dalis vykdoma mokykloje.

11.2. Teksto suvokimo ir teksto kūrimo dalys vykdomos 4 val. be pertraukos.

12. Egzamino klausimų tipai. Egzamino užduotis pateikiama kaip atskiras vientisas klausimų rinkinys. Užduočių rinkinį sudaro: atviro tipo klausimai ir uždaro tipo klausimai.

12.1. Atviro tipo klausimai yra tokie, kurie nereglamentuoja atsakymo formuluotės. Jie reikalauja savarankiškai atsakyti į klausimą ir gali būti:

12.1.1. reglamentuojami dalyko programos arba nagrinėjamo teksto turinio, gali reikalauti suformuluoti pateikiamo teksto mintį arba rasti ir išrašyti iš pateikiamo teksto reikiamų pavyzdžių; šiais klausimais vertinami gebėjimai suvokti nagrinėjamą tekstą bei bendra kultūrinė, literatūrinė ir kalbinė kompetencija;

12.1.2. nereglamentuojami nagrinėjamo teksto reikalavimai – išreikšti bei pagrįsti savo nuomonę apie tam tikrus kalbos / literatūros / kultūros reiškinius; šiais klausimais vertinami gebėjimai aiškiai suformuluoti savo nuomonę ir tinkamai ją argumentuoti.

12.2. Uždaro tipo klausimai reglamentuoja atsakymo formuluotes:

12.2.1. Klausimai su pasirinkamaisiais atsakymais. Pateikiami keli pasirinkamieji atsakymai. Reikia pažymėti (pabraukti, išbraukti, įrašyti, išrašyti ir pan.) teisingą (teisingus) atsakymą (atsakymus).

12.2.2. Taip / Ne klausimai. Tokie klausimai reikalauja trumpo atsakymo *Taip* arba *Ne*;

12.2.3. Susiejimo klausimai. Pavyzdžiui, kiekvieną pirmo stulpelio dalį reikia susieti su antro stulpelio dalimi;

12.2.4. Sekos nustatinėjimo klausimai. Pavyzdžiui, surašykite žemiau pateiktus įvykius chronologine tvarka.

13. Klausimo vertinimas taškais pateikiamas prie kiekvieno klausimo.

VIII. VERTINIMAS

14. Egzamino vertinimas yra kriterinis. Egzaminą laikusių mokinių darbai vertinami vadovaujantis vertinimo instrukcijomis. Kiekvieną darbą vertina ne mažiau kaip du vertintojai. Jei jų įvertinimas skiriasi, galutinį sprendimą dėl įvertinimo priima trečiasis – vyresnysis vertintojas.

15. Nacionalinio egzaminų centro sudarytas Brandos egzaminų vertinimo komitetas nustato ir patvirtina minimalią egzamino išlaikymo ribą taškais. Preliminari išlaikymo riba taškais sudaro 25 proc. bendrojo kurso klausimų taškų sumos egzamino užduotyje (paklaida – 5 proc.). Visi mokiniai, pasiekę egzamino išlaikymo taškų ribą, laikomi egzaminą išlaikiusiais.

16. Kalbėjimo metu vertinama ne tik mokinio monologinė kalba (be pagalbinių klausimų), bet ir gebėjimas suvokti bei atsakyti į mokytojo (egzaminuotojo) klausimus, susijusius su mokinio pasirinkta kalbėjimo tema.

17.1. Kalbėjimo vertinimo kriterijai ir jų svarba:

17.1.1. Monologas – 60%:

17.1.1.1. temos atskleidimas; teiginių argumentavimas; vaizdinių priemonių panaudojimas;

17.1.1.2. teksto struktūra ir rišlumas;

17.1.1.3. planas;

17.1.1.4. kalbos taisyklingumas ir raiška.

17.1.2. Dialogas - 40%:

17.1.2.1. klausimų suvokimas, atsakymų logika ir tinkamumas, vertinimas;

17.1.2.2. kontaktas su adresatu;

17.1.2.3. kalbos taisyklingumas ir raiška.

18. Teksto suvokimo vertinimo instrukcija pateikiama baigus vykdyti gimtosios kalbos egzaminą. Kalbėjimo ir teksto kūrimo dalių vertinimo instrukcijos skelbiamos NEC tinklalapyje. Teksto suvokimo vertinimo instrukcija pateikiama baigus vykdyti gimtosios kalbos mokyklinį egzaminą.

19. Teksto kūrimo vertinimo kriterijai ir jų svarba:

19.1. Turinys – 50%:

19.1.1. įvesties (temos) suvokimas;

19.1.2. pagrindinės minties ir / ar temos atskleidimas, plėtojimas;

19.1.3. mokinio požiūrio, vertinimo išraiška ir pagrįstumas;

19.1.4. literatūros žinių taikymas (literatūros teorija, literatūros proceso suvokimas, kontekstai), erudicija.

19.2. Teksto sandara - 10%:

19.2.1. trinarės struktūros paisymas;

19.2.2. teksto ir pastraipos vientisumas ir rišlumas.

19.3. Kalbinė raiška – 10%.

19.4. Raštingumas – 30%:

19.4.1. gramatikos normos;

19.4.2. rašyba;

19.4.3. skyryba.

19.5. Visa teksto kūrimo atliktis vertinama 0 taškų, jei rašto darbas parašytas kita, nei nurodyta įvestyje², tema.

² Įvestis kaip sąvoka nėra griežtai apibrėžta – tai gali būti ir vienas sakinytis (temos pavadinimas), ir ilgesnis tekstas, ir keletas mažesnės apimties tekstų. Tai nebūtinai rašytinis tekstas – įvestis gali būti ir nuotrauka, iliustracija, paveikslo reprodukcija – visa tai, kas *įveda* į tekstą, parodo mokiniui kelią, sužadina mintis, užsimena apie egzistuojančias toje srityje problemas.

19.6. Jeigu mokinio parašyto teksto apimtis yra mažesnė nei užduotyje nurodytas minimalus žodžių skaičius, mažinamas gautų taškų skaičius. Ši nuostata konkretinama brandos egzamino vertinimo instrukcijoje.

20. Visų egzamino dalių (viešojo kalbėjimo, teksto suvokimo ir teksto kūrimo) užduotys vertinamos taškais, kurių galutinė suma turi atitikti nustatytą tikrinamų gebėjimų ir veiklos sričių santykį (žr. lentelę *Egzamino matrica*).
